

מלקות אף על פי שהוא בא גם לכת. לא כן במיתות ב"ד שעונש המיתה הוחלט, הלאו ניתן בהחלט לאזהרת מיתה ולא למלקות. [אמנם רש"י פרש שלרבינא חוזר הפירוש הראשון, שטעם רע"ק הוא משום 'כדי רשעתו', וכפשטיה דגמרא 'לעולם כדאמרין מעיקרא', אך להרמב"ם י"ל שאפשר עתה להשאיר גם בטעם שפרש רבא משום 'לאו שניתן לאזהרת מיתה ב"ד' ובדלא אתרו, ואעפ"כ כרת שאני כאמור] (עפ"י שער המלך תפלין ד, יא; אבי עזרי סנהדרין (תליתאה) יח. וע"ע חדושי הגר"ר בענגיס ח"א מח).

דף יד

'נפקא ליה מקל וחומר...' – ואף על פי שאין עונשין מן הדין, יש לומר שלענין קרבן – עונשין. או גם יש לומר, וכן פרש הראב"ד, שאינו אלא בגדר 'גילוי מלתא' על חילוק חטאות, ושייך ללמוד זאת מ'קל וחומר' (ריטב"א).

עוד בענין זה בגליון הש"ס שבועות לא; אור שמח איס"ב ב; גליון מהרש"א זבחים כג: ובאבי עזרי (תליתאה, שבועות ט, ב) תמה הלא לכאורה מפורש בתוספתא (שבועות ג, ד) שנחלקו תנאים בשאלה זו. וצידד לתרץ ששונה קרבן דשבועת העדות המדובר שם שהוא בא על מויד, ואפשר שהוא מגדרי עונשין ולא כפרה בעלמא. או אפשר שאף שבתוספתא נחלקו בדבר, סתם גמרא דידן (בשבועות לא): משמע שעונשין מן הדין בקרבן. עוד בענין ענישה מן הדין בקרבן, ע' תור"פ פסחים כה. וע"ע במובא ביוסף דעת סנהדרין נד.

'לומר שאין עונשין מן הדין' – נתבאר בסנהדרין עו.

'אמר רבי עקיבא: שאלתי את רבן גמליאל ורבי יהושע באיטליו של עימאום שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של רבן גמליאל...' – 'קא משמע לן דאף על גב שהיו רבן גמליאל ורבי יהושע הולכים לדבר הצריך להם טובא, ותו שהיה לדבר מצוה, ליקח בהמה למשתה, אפילו הכי כשבא אצלם רבי עקיבא לשאול דברי תורה לא נמנעו מלהשיב על כל פרטי שאלותיו ולא אמרו לו זיל האידנא דטרידנא. והיינו דקתני בתר הכי 'ועוד שאלן...'. לומר שלא היתה שאלה אחת בלבד אלא טובא, ואפילו הכי לא נמנעו... דתלמוד תורה כנגד כולם.

ושוב ראיתי להרב קרבן אהרן (דף צא) שכתב דקמ"ל אגב שלא היו החכמים יוצאים אלא לדבר מצוה. ועוד, שגם בהיותם בשוק לא היו פוסקים מדברי תורה... (מתוך 'שושנים לדוד' לר"ד פארדו. ועתוס' בכריתות טו.).

'ולאידך נמי האי ודאי קל וחומר פריכא הוא אלא נפקא ליה מאחתו דסיפא' – לפי זה נראה לפרש שאלת רבי עקיבא לרבן גמליאל ורבי יהושע ותשובתם אליו; השאלה היתה האם יש לדרוש מאחתו לחלק חטאות באחתו שהיא אחות אביו ואחות אמו, אם לאו. והשיבו לו שמסתבר לדרוש לחלק, שהרי אנו רואים שאפילו בבא על חמש נדות יש חילוק חטאות, ואמנם יש מקום לומר שגופים מחלקים יותר משמות, אך יש גם מקום לומר להפך, לכן סברא לדרוש מן הכתובים ששמות מחלקים על סמך ה'קל וחומר' (עפ"י חדושים ובאורים כריתות ג, י).

'אחתו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו... נפקא ליה מאחתו' – ולפי שהכתוב מדבר באחווה, לכך

דורשים משם שלשה איסורי אחוה ולא איסורים אחרים כגון אחותו שהיא אשת איש (עפ"י תוס' כריתות טו. ד"ה לחייב).

(ע"ב) 'ואיך סבר כר' אלעזר א"ר הושעיא, דאמר ר' אלעזר אמר רבי הושעיא: כל מקום שאתה מוצא שני לאוין וכתת אחד – חלוקין הן לקרבן' – לפי זה אין צורך בדרשת ואל אשה בנדת טמאתה... ללמד חילוק חטאות בעריות בשמות מחולקין, שהרי יש בהן לאוין נפרדים, ואולם למדים משם שאם בא על חמש נדות בהעלם אחד, חייב על כל אחת ואחת, שאף על פי שאין שם לאוין מחולקין – גופים מחלקים (ריטב"א). ותמה על לשון רש"י. ואולם הרש"ש כתב לפרש דברי רש"י באופן שעולים בקנה אחד עם הריטב"א).

[אפשר שיש נפקותא להלכה מכלל זה של ר' אלעזר בשם ר' הושעיא – באופן שהויד בלאו ושגג בכרת, עפ"י המובא בשם הגר"ח מוואלאוין (ע' בשו"ת אחיעזר ח"ג פג, יא) שאפילו אם ננקוט בעלמא שמחויב חטאת (ע' שבת טט), כאן שמצד הכרת אין כאן אלא חיוב אחד, ורק משום חילוק הלאוין מתחייב כמה חטאות, הרי כיון שהיה מויד בלאו – אינו מועיל לגבי חילוק חטאת. ונראה שסברא זו שייכת רק לפי הכלל של ר' אלעזר, אבל אם למדים חילוק חטאות מ'אחותו' וכדו' – הרי זה כאילו כתוב כרת אצל כל אחד בנפרד, וכמשמעות הלשון 'לחלק כרת למפטם וסך'.
ואולם בעצם סברת הגר"ח הנ"ל, כבר תמה באבי עזרי (סנהדרין, קמא פרק יד), שנראה ודאי שהחטאת תלויה בכרת ולא בלאו, שהלאו אינו אלא מלמד על חילוק חטאות, אך לא שהחטאת בא עליו (שהרי חטאת לא בעי אזהרה). ולכך אין מסתבר שיהא הפרש בין הויד בלאו או שגג בו. ועוד באר שם שחילוק הלאוין הרי הוא מחשיב כאילו נאמר כרת על כל לאו בפני עצמו, וכלשון רבנו גרשום בכריתות ג. (משא ומתן נוסף בדברי הגר"ח – ע' בקהלות יעקב שבת ל).]

'ההוא מיבעי ליה לטמא שנגע בקדש' – ואין ללמוד אזהרה לאוכל – שהרי אין מזהירין מן הדין (ריטב"א). והכוונה באופן שאכל ולא נגע, כגון שתחב לו חברו לבית הבליעה ברצונו, שאין לחייבו מצד 'נוגע'. או כגון שאכל פירות שלא הוכשרו לקבל טומאה).

'טמא שנגע בקדש – ריש לקיש אומר: לוקה, ור' יוחנן אומר: אין לוקה... רבי יוחנן אומר אין לוקה, ההוא אזהרה לתרומה הוא דאתא' – מפשטות הדברים נראה שלר' יוחנן, הנוגע בתרומה לוקה והנוגע בקודש אינו לוקה, וכן משמע שיטת רש"י ותוס' בובחים (לג:). וכבר תמחו בתוס' כאן על טעם הדבר, שלא מצינו חומר בתרומה מבקדש. [ונראה פשוט שאין כוונתם בקושיא ללקות בנגיעת קודש מק"ו, שהרי אין עונשין מן הדין (וכמוש"כ רש"י בובחים שם ד"ה בתרומה), אלא הקושיא על סברת הדרש, שאין מסתבר לדרוש לאו בנגיעת תרומה ולא בקודש]. ואולם המאירי נתן טעם בדבר, שמא דוקא משום קולת התרומה, החמירה תורה בנגיעתה, כי אנשים מקלים בה יותר מבקדשים ויש בה יותר חשש שיבואו לאכלה בטומאה.

ובתוס' כאן מובא פירוש הר' שלמה מדרוייש שאין כוונת הגמרא על אזהרת נגיעה בלאו, אלא ללמד שטבול יום פוסל את התרומה בנגיעה. (וכתב במשל"מ שכן היא שיטת הרמב"ם. וע"ע שער המלך תרומות יב, א; טהרת הקדש ובה תודה – זבחים לג; אוצר הספרי (לגר"מ זמבא. בראש הספר); בית ישי קכו הערה ב).
ופשוט שאע"פ שאין לאו בדבר, יש איסור מצד אחר, שמפסיד את התרומה בטמאו אותה, ואסור משום 'משמרת תרומות'. ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א רטו, ב) צידד שאף לשיטות שלוקה בנגיעה, גדר האיסור משום הפסד התרומה, וע"ש נפ"מ בכרשינין שבלאו הכי אינם מיועדים לאכילת אדם אלא לבהמה, אינו מפסידם בנגיעה.

ולרמב"ן (בשבועות ז) שיטה מחדשת; לריש לקיש לוקה על נגיעת תרומה, שהרי שנינו בברייתא (ביבמות, וכן נקטו בשבועות שם בפשטות) ש'בכל קדש' כולל תרומה, ופרש שגם ריש לקיש מודה לכך. והריטב"א חלק על כך.

בספר משך חכמה (תוריע יב, ד) הוסיף טעם מושכל מדוע אין מלקות בנגיעת תרומה רק בנגיעת קדש, לריש לקיש (ונקט כן בפשיטות, ולא הזכיר ממחלוקת הראשונים); לפי שאיסור הנגיעה עניינו כסייג אל האכילה, והרי האכילה בקדשים – בכרת, לפיכך עשתה תורה סייג לדבריה שלוקה כבר על נגיעתו (כמו שלוקה בקירבה לעריות כמ"ש הרמב"ם). ואולם בתרומה, הלא מיד כשנגע בה ונטמאה – אין האוכלה במיתה (כבסנהדרין פג. וע"ש בתד"ה פרט), ולא יצויר מיתה אלא בטמא האוכל תרומה טהורה שהוא מקרה חוקי, ואין לעשות סייג על כך שיהא הנוגע בה לוקה שמא יבוא לאכלה.

דף טו

'אמרו לו: אמרת? אמר להו: לא. אמר רבה...' – פירוש **'אמרו לו'** לרבה בר בר חנה... **'אמר רבה...'** – הוא רבה בר נחמני [וי"ג: רבא]. (כן מבואר ברמב"ן, וכ"כ מהרש"ל. ולאפוקי שלא נפרש שר' יוחנן עצמו אמר זאת, שאם כן כיצד נשבע רבה שריו"ח אמר, והוא עצמו מכחיש הדבר. ואם הכוונה שריו"ח חזר בו, מדוע לא פרש שחזר בו מדבריו (ע' ערול"ג). וכן יקשה מדברי רבין שאמר להלן בשם ר' יוחנן. ועל כן פרשו שהכוונה היא לרבב"ח. ואולם פשטות דברי רש"י מורים ש'אמרו לו' – לר' יוחנן, כפי שכתב הריטב"א בדעתו. ובאר שם שלאחר שחזר בו ריו"ח, עמד על הטעם ד'כל ימיו' ואמרו לרבין תלמידו. וכן מורים דברי הכס"מ (נערה א, ז) שריו"ח בעצמו חזר בו).

[יתכן שרבה שנשבע, שמע מפי רבי יוחנן ממש, שישה סברה שרבה עלה לא"י ולמד תורה אצל ר' יוחנן. וזהו שאמר לו רב חסדי (בנדרים נט. ובשבועות י:): מאן צאית לך ולר' יוחנן רבך' – ע' ריטב"א בשבועות שם, עפ"י הגמרא בעירובין כב: 'חזיתיה לרישך בי עמודי כי א"ר יוחנן להא שמעתא' – מחכם אחד. וע"ע הגהות ריעב"ץ ע"ז לד:].

'וכתיב ותנינא... תנינא, הבא למקדש טמא' – לפי פירוש הרמב"ן ושאר ראשונים בהמשך הסוגיא, ראייה זו נדחית לדברי רב פפא בסמוך, שאין להוכיח מכך שטמא הבא למקדש לוקה, מפני שה'עשה' שם הוא כדי שלא יוסיף לטמא עוד, ואין בו כלל תיקון לאיסור שכבר נעשה, וכיון שכל ענינו אלהבא לכך לוקה, אבל בשאר מקומות יש לומר שה'עשה' מתקן את האיסור שנעשה, כגון אונס שגרש את אנוסתו, כאשר מחזירה, הרי מסלק בזיונה ופגמה למפרע.

[ע' שער המלך (חמץ ומצה, א) שעמד על השאלה מדוע אין אומרים כמו כן בעשה דהשבת גזילה או באונס שגרש, שה'עשה' בא לתקן מכאן ולהבא. וע' בזה עוד בקהלות יעקב פסחים ג; מכות טז, ה. עוד על סברת הרמב"ן – ע' דו"ח לרעק"א פסחים מערכה ה אות כה; חדושי הגרז"ר בענגיס ח"ב יד, ב; בית ישי כב].

'כל ימיו בעמוד והחזר' – כמה פירושים ניתנו בראשונים על משמעות הדרש: לפרש"י כאן – כאילו אמר לא יוכל לשלחה לכל ימיו, וממילא שמענו שאם שלחה – מחוייב להחזירה, כדי שלא תהא שלוחה מאתו כל ימיו.

(ונראה שאין הדרש עוקר את המשמעות הפשוטה, שאסור לו לשלחה כלל, אפילו אם בא לשלחה לזמן מועט בלבד ואח"כ להחזירה. ואפילו לשיטת ר"י (בתוס' פסחים כט: צה.) שהמשהה חמץ בפסח ע"מ לבערו אינו עובר משום שהוא ניתק לעשה [וכיו"ב כתב במנ"ח (ח) אודות נותר. אך כבר חלקו עליו אחרונים – ע' שאג"א פא; אבי עזרי פסוה"מ יח, ט], כאן שונה, שהלא אין מקרא יוצא מידי פשוטו, שלא ישלחנה כל ימיו).